

<i>láimė (S) - laĩmi (V):</i>	<i>L á i m é</i> lydėjo visùs jò žingsniùs. Tik drąsùs žmogùs <i>l a ĩ m i</i> kòvą.
<i>láuk (V) - laũk (Adv):</i>	Neklusniùs tarnùs valdòvas išvãrè <i>l a ũ k</i> . <i>L á u k</i> , žmogaũ, kol sáulè patekès.
<i>mãno (V) - màno (Pron):</i>	Istòrikai <i>m ã n o</i> , kad Výtautas buvo talentingas valdovas. Ne <i>m à n o</i> dařžas, ne <i>m à n o</i> pùpos.
<i>pláuko (S) - plaũko (V):</i>	Výtautas suláukey žilo <i>p l á u k o</i> . Vandeñs dvãsios naktimìs ežerè <i>p l a ũ k o</i> .
<i>téisė (S) - teĩsė (V):</i>	Karãlius žiaũriai <i>t e ĩ s é</i> nusikałtélius. Gyvèntojai žinójo sàvo <i>t é i s e s</i> ir pãreigas.

4. Asmenų ir senųjų dievų vardus:

Austėja, Gãbija, Laũksargis, Milda, Perkúnas, Žemýna, Gedimìnas, Jogáila, Lizdeikà, Mìndaugas, Mortà, Výtautas, Viñcas, Kudirka.

ŽODŹIŲ IR ŽODŹIŲ FORMŲ VARTOJIMAS

1. *Irašykite žodžius, kuriais galima nusakyti veiksmažodžių objektą. Pavartokite reikiamą jų linksnio formą*

arti _____	nearti _____
austi _____	neauti _____
drožti _____	nedrožti _____
malti _____	nemalti _____
pjauti _____	nepjauti _____
pinti _____	nepinti _____
šerti _____	nešerti _____
verpti _____	neverpti _____

2. *Iš skliausteliuose duotų žodžių sudarykite asmenų pavadinimus. Pavartokite reikiamą jų linksnio formą*

Lietuvos _____ (gyventi) nuo seno buvo žemdirbiai. Beveik visi jie buvo _____ (kaimas). Dalis lietuvių gyveno prie miškų ir buvo geri _____ (medžioti). Svarbiausias asmuo šeimoje buvo tėvas. Į jį visi žiūrėjo

kaip į _____ (teisti), kuris gali smarkiai bausti. Motiną vaikai mylėjo kaip šeimos gerovės ir laimės _____ (saugoti). Tuo metu Lietuvoje buvo daug _____ (burtai), kurie gydė visokias ligas. Žmonės tikėjo, kad kiekvienas gyvas padaras turi savo _____ (globoti). Lietuviai ilgai gyveno atskiromis giminėmis ir neturėjo vieno _____ (valdyti). Kai Lietuvą valdė _____ (kunigas) Gediminas, šalies sostine tapo Vilnius. Gediminas norėjo, kad Vilnius taptų garsus, ir turtingas miestas, todėl rašė laiškus ir siuntė _____ (šaukti) į įvairius Vakarų Europos miestus. Jis kvietė atvykti į Vilnių _____ (amatas), _____ (pirkti). _____ (atvykti) turėjo išmokyti lietuvius amatų ir prekybos gudrybių. Gedimino laikais pakilo _____ (miestas) gerovė.

3. Sudarykite priežastinius veiksmažodžius iš duotųjų būdvardžių, daiktavardžių ir veiksmažodžių. Pateikite visas jų pagrindines formas. Įrašykite reikalingą formą į tekstą

aiškus _____	augti _____
mažas _____	degti _____
stiprus _____	gyti _____
garbė _____	nutilti _____
turtas _____	žūti _____

Senovės lietuviai _____ saulę, mėnulį ir žvaigždes. Jie dirbo žemę ir _____ įvairius gyvulius. Tais laikais burtininkai mokėjo _____ visokias ligas. Mirusius žmones tada _____. Giminės vadas turėjo žynį, kuris galėjo _____ sapnus. Nepaklusnius žmones jie liepdavo _____, tačiau dažnai negalėdavo _____ tiesos žodžio. Lietuviai anksti pradėjo statyti pilis, kurios _____ krašto gynybą ir _____ priešų užpuolimo pavojų. Kiekvieno kario pareiga buvo _____ savo kraštą.

4. Sudarykite skaitvardžio vienas darinius ir įrašykite juos į tekstą

Mindaugas buvo *vienas* iš Lietuvos kunigaikščių. Jis pasiryžo sukurti _____ Lietuvos valstybę. Nelengva jam buvo _____ Lietuvos žemes. Ne visi _____ suprato Mindaugo tikslus ir atkakliai jam priešinosi. Tačiau Mindaugas sugebėjo sulipdyti Lietuvą į patvarų politinį _____. Lietuvos _____ Mindaugui buvo svarbiau už šeimą, gimines ir draugus, todėl visą gyvenimą jis buvo labai _____.

5. Sudarykite veiksmažodžius su priešdėliu pri(si)- ir taisyklingai pavartokite juos sakiniuose (jei reikia, pakeiskite jų laiką ir valdomą linksnį)

Žmonės sėjo linus ir iš jų *ausdavo* nuostabius audeklus. Miške jie *medžiojo* žvėris, *rinko* uogas ir grybus. Moterys namie *verpė* siūlus, vyrai *drožė* medines klumpes, vaikai *vydavo* virves. Suaugę vaikai *statydavo* naujus namus ir gyveno atskirai. Kariai dažnai *traukdavo* į žygius ir *plėšdavo* kaimynų turtą. Kad būtų lengviau gintis nuo priešų, ant kalnų *statydavo* pilis. Upėmis atvykdavo pirkliai, kurie *veždavo* į Lietuvą druską, geležį, stiklą.

6. Nurodykite, kurie žodžiai yra sinonimai

Daiktavardžiai		Būdvardžiai	
išmintis	mūšis	gabus	energingas
draugas	protas	išmintingas	bejėgis
kautynės	šalininkas	darbštus	stiprus
gimtinė	prievarta	galingas	protingas
jėga	vainikas	silpnas	uolus
karūna	tėvonija	veržlus	talentingas

7. Įrašykite į sakinius tinkamiausią artimos reikšmės veiksmažodį. Veiksmažodį pavartokite būtuju dažniniu laiku

Būtais dažniniu laikas padaromas iš veiksmažodžio bendraties su priesaga *-dav-*. Asmenų galūnės tos pačios, kaip būtojo kartinio laiko.

vartoti, vartoja, vartojo – naudoti, naudoja, naudojo

Statybai ir kurui žmonės _____ mišką. Kariai mūšiuose _____ ietis, kardus ir kalavijus. Senovės lietuviai maistui mažai _____ daržovių. Burtininkai, gydymui žmones, _____ įvairius vaistus. Mintims reikšti jie _____ magiškus žodžius.

mainyti, maino, mainė – keisti, keičia, keitė

Pirkliai _____ druską, geležį ir stiklą į gintarą. Karaliaus dažnai _____ savo patarėjus. Giminės vadas kartais _____ belaisvius į arklius. Mūšyje žuvusį vyresnį brolių _____ jaunesnis.

8. Parašykite šių daiktavardžių šauksmininko linksnio formas. Sugalvokite su jomis sakinių

Vienaskaita

Daugiskaita

Gediminas	_____	_____
karalius	_____	_____
karalienė	_____	_____
kunigaikštis	_____	_____
lietuvis	_____	_____
pirklis	_____	_____
valdovas	_____	_____
Vilnius	_____	_____
žmogus	_____	_____

9. Tiesioginę kalbą su kreipiniu pakeiskite netiesiogine kalba

Keičiant tiesioginę kalbą netiesiogine, autoriaus žodžiai tampa pagrindiniu sakiniu, veiksėjo žodžiai – šalutiniu sakiniu su jungtuku *kad*. Kreipinys (šauksmininko linksnis) virsta šalutinio sakinio veiksniu, liepiamosios nuosakos formos – tariamąja nuosaka.

Pavyzdys: Tėvas pasakė: – Vaikai, sutvarkykite kambarį!

Tėvas pasakė, kad vaikai sutvarkytų kambarį.

Valdovas įsakė: – Kariai! Balnokite žirgus! _____

Žynys patarė: – Kunigaikšti, statyk miestą ant kalno. _____

Gediminas pasakė: – Palydovai, nakvokite miške. _____

Karalius pareikalavo: – Žyny, išaiškink sapną! _____

Kunigaikštis pakvietė: – Pirkliai, atvykite į Vilnių! _____

Mindaugas paprašė: – Karaliene, priimk svečius. _____

10. Iš duotųjų veiksmažodžių sudarykite pusdalyvius ir padalyvius. Paskui taisyklingai pavartokite juos sakiniuose

Padalyvis

Esamasis laikas: esamojo laiko veiksmažodžio kamienas + *-ant, -int*

Būtais kartinis laikas: būtojo kart. laiko veiksmažodžio kamienas + *-us, -ius*

Padalyvis reiškia aplinkybę, kylančią iš *k i t o* (šalutinio) *v e i k ė j o* veiksmo. Jei abiejų veikėjų veiksmas vyksta tuo pačiu metu, aplinkybė reiškia esamojo laiko padalyviu. Jei pagrindinio veikėjo veiksmas vyksta vėliau už šalutinio veikėjo veiksmą, aplinkybė reiškia būtojo kartinio laiko padalyviu. Padalyvis taip pat vartojamas beasmeniuose sakiniuose.

Pusdalyvis

Vienaskaita

Daugiskaita

Vyriškoji giminė: bendraties kamienas

+

-damas

-dami

Moteriškoji giminė bendraties kamienas

+

-dama

-damos

Pusdalyvis reiškia aplinkybę, kylančią iš to paties veikėjo *k i t o v e i k s m o*. Abu sakinio veiksmas vyksta tuo pačiu laiku.

Veiksmažodis	Padalyvis	Pusdalyvis
	Esamasis l. Būtasias kart.1.	Vyriškoji gim. Moteriškoji gim.
aiškinti, -ina, -ino	_____	_____
artėti, -ėja, -ėjo	_____	_____
ižengti, -ia, -ė	_____	_____
kviesti, kviečia, kvietė	_____	_____
stovėti, stovi, stovėjo	_____	_____
vaikyti, vaiko, vaikė	_____	_____

Gediminas, _____ į giria, tikėjosi primedžioti daug žvėrių ir paukščių.

Į giria _____ žmogui, čia sumažėjo žvėrių ir paukščių.

Kunigaikštis, _____ sužeistą taurą, labai pavargo.

_____ sužeistą taurą, reikia būti labai atsargiam.

_____ nakčiai, kunigaikščiui darėsi baisu.

Naktis, vis _____ ir _____, baugino kunigaikščio palydovus.

Tai staugė geležinis vilkas, _____ ant aukšto kalno.

Toli ir gerai matyti _____ ant aukšto kalno.

Žynys, _____ sapną, dar nežinojo naujojo miesto vardo.

Žyniui _____ sapną, kunigaikštis nutarė pastatyti naują pilį.

Gediminas rašė laiškus, _____ atvykti į Vilnių vis naujus žmones.

Gediminui _____, į Vilnių atvyko daug naujų žmonių.

11. Iš duotųjų veiksmažodžių sudarykite veikianosios rūšies būtojo kartinio laiko dalyvį ir pusdalyvį. Paskui taisyklingai pavartokite juos sakiniuose

Veikianosios rūšies dalyvis

Būtasias kartinis laikas: būtojo kartinio laiko veiksmažodžio kamienas + *-es, -usi*

Šios formos dalyvis, kaip ir padalyvis bei pusdalyvis, gali reikšti laiko aplinkybę. Kaip ir pusdalyvis, dalyvis reiškia aplinkybę, kylančią iš to paties veikėjo kito veiksmo, bet pusdalyvio reiškiamo veiksmo laikas sutampa su pagrindinio veiksmo laiku, o dalyvio reiškiamas veiksmas vyksta anksčiau nei pagrindinis veiksmas.

Veiksmažodis	Dalyvis	Pusdalyvis
	Vyrišk. gim. Moterišk. gim.	Vyrišk. gim. Moterišk. gim.
atplaukti, atplaukia, atplaukė	_____	_____
išvykti, išvyksta, išvyko	_____	_____
padėti, padeda, padėjo	_____	_____

priimti, priima, priėmė
nusiųsti, nusiųčia, nusiųntė
suprasti, supranta, suprato
vienyti, vienija, vienijo

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Mindaugas, _____ priešų ketinimus, nutarė su jais tartis. _____
pasiųntinius pas ordino magistrą, jis pasakė savo sąlygas. _____ krikštą,
Mindaugas tikėjosi sustiprinti Lietuvos valstybę. Ordinas, _____ Min-
daugui gauti karaliaus karūną, paėmė dalį Lietuvos žemių. Kunigaikštis, _____
Lietuvos žemes, įsigijo daug priešų. _____ į karą, jis atsisveikino su savo
žmona. Vokiečių pirkliai, _____ Baltijos jūra, įkūrė Livonijos ordiną.

12. Pavartokite naudininko linksnį kursyvu išspausdinto sakinio veikėjui (subjektui) reikšti.
Parinkite reikiamą padalyvio laiką

Pavyzdys: *Saulė tekėjo.* Prasiėdėjo garsusis Žalgirio mūšis. – Saulei tekant, prasiėdėjo
garsusis Žalgirio mūšis.

Senas žmogus prabilo. Valdovas atidžiai klausėsi. – Senam žmogui prabilus,
valdovas atidžiai klausėsi.

- 1) *Vytautas valdė šalį.* Lietuvos ribos siekė nuo Baltijos iki Juodosios jūros.
- 2) *Karalius suteikė didelę valdžią bajorams.* Valstiečiai tapo baudžiauninkais.
- 3) *Jogaila tapo Lenkijos karaliumi.* Lietuva su Lenkija sudarė uniją.
- 4) *Karas pasibaigė.* Lietuvoje prasiėdėjo ramybės metas.
- 5) *Vytautas nusprendė vainikuotis Lietuvos karaliumi.* Lenkai nutarė jam sutrukdyti.
- 6) *Vokiečių pasiųntiniai keliavo į Lietuvą.* Karaliaus karūna dingo.

13. Nusakykite loginį veiksmo subjektą naudininku beasmeniuose sakiniuose

- 1) (Vytautas) reikėjo sudaryti taikos sutartį su Krymo totoriais.
- 2) (Lietuviai) trūko jėgų gintis nuo kryžiuočių.
- 3) (Kunigaikštis) norėjosi tapti vieninteliu Lietuvos valdovu.
- 4) (Jis) labai tiko karaliaus vainikas.
- 5) (Žynys) užteko sumanumo išaiškinti sapną.
- 6) (Gediminas) patiko žynio aiškinimas.
- 7) (Vaikai) nedera ginčytis su tėvais.
- 8) (Jogaila) nusibodo valdyti šalį kartu su Vytautu.

14. Pavartokite naudininką netiesioginiam veiksmo objektui nusakyti

NAUDININKU pasakomas objektas, t.y. daiktas, asmuo, kuriam kas daroma, į kurią kryptą veiksmas, po veiksmažodžių atiduoti, atstovauti, dėkoti, grasinti, kenkti, keršyti, padėti, pavydėti, patikti, tarnauti, trukdyti, vadovauti.

- 1) Didelę Lietuvos dalį Mindaugas turėjo atiduoti _____ (vokiečiai).
- 2) Ordinas padėjo _____ (Mindaugas) gauti Lietuvos karaliaus karūną.
- 3) Daugelis kunigaikščių pavydėjo _____ (jis) karaliaus vainiko.
- 4) Broliai pasiryžo atkeršyti _____ (žiaurus priešas).
- 5) Iš vakarų _____ (Lietuva) grasino kryžiuočiai.
- 6) Karalienė padėjo _____ (ištikimas pasiuntinys).
- 7) Pasiuntiniai turėjo atstovauti _____ (Lietuvos valdovas).
- 8) Galinga Lietuvos valstybė trukdė _____ (kryžiuočiai) brautis į rytus.
- 9) Karalius vadovavo _____ (didelės kautynės).
- 10) Sutartis kenkė _____ (jo santykiai su kaimynais).
- 11) _____ (užsienio pirkliai) patiko Lietuvos gintaras.
- 12) Mindaugas pasiryžo iki mirties tarnauti _____ (tėvynė).

15. Pavartokite taisyklingą linksnį po prielinksnio už

Prielinksnis už su KILMININKU reiškia a) v i e t ą kokio nors daikto k i t o j e pusėje
(Jonas atsisėdo už stal o), b) a t s t u m ą (Gyvenu už penkių kilome trų);
Su GALININKU šis prielinksnis rodo o b j e k t ą, a) už kuri ar kuriuo atsilyginama
(Jis nieko negavo už dar b a), b) su kuriuo lyginama (Tu esi geresnis už J o n a).

- 1) Baltų gentys gyveno ir už _____ (Dnepras).
- 2) Kunigaikščiai buvo turtingesni už _____ (paprasti kariai).
- 3) Žmonės manė, kad dievai baudžia už _____ (nuodėmes).
- 4) Baltų kultūra nebuvo primityvesnė už _____ (kitų Europos tautų kultūra).
- 5) Už _____ (karaliaus karūna) Mindaugui teko daug sumokėti.
- 6) Kai kuriuos kunigaikščius Mindaugas vertė grobti žemes už _____ (Lietuvos ribos).
- 7) Livonijos ordinas įsikūrė vakarų pasienyje, už _____ (Dauguvos upė).
- 8) Lietuva tapo galingesnė už _____ (daugelis Europos valstybių).

16. Įrašykite į tekstą reikiamas praleistų veiksmažodžių formas:

nepatikti, nepatinka, nepatiko; nepritarti, nepritaria, nepritarė;
padėkoti, padėjoja, padėjojo; patarti, pataria, patarė;
priekaištauti, priekaištauja, priekaištavo; prilygti, prilygsta, prilygo;
tarnauti, tarnauja, tarnavo; trukdyti, trukdo, trukdė; tikti, tinka, tiko

Už Lietuvos himną mes turime _____ Vincui Kudirkai. Jis parašė „Tautiškos giesmės“ žodžius ir sukūrė melodiją. Tačiau giesmė valstybės himnu tapo ne iš karto. Vieniems _____ jos tekstas, kiti _____ muzikai. Daugelis _____ Vincui Kudirkai dėl ne visai taisyklingos kalbos. Kai kas manė, kad himnui labiau _____ Maironio „Kur bėga Šešupė“. Giesmės priešininkai _____ komisijai gerai pagalvoti net ir po to, kai ji buvo oficialiai pripažinta respublikos himnu. Po karo išlikti himnu „Tautiškai giesmei“ _____ tekstas, į kurį buvo sunku įrašyti Stalino vardą, ir giesmės autoriaus asmenybė. Nuo 1950 iki 1988 metų Lietuva giedojo kitą himną, kuris ragino _____ Tarybų Sąjungai. Tačiau naujasis himnas negalėjo _____ „Tautiškai giesmei“, kuri yra mūsų istorinių tradicijų, nacionalinių vertybių dalis. Nuo 1988 metų vėl visa Lietuva gieda savo senąjį himną.

17. Įrašykite reikiamą neiginį: ne, ne-, nė, nei...nei

Žmonių gyvenimas rūsčioje gamtoje buvo labai ___ lengvas. Gamtos reiškinių jie ___ suprato. Tada ___ vienas ___ žinojo, kas valdo pasaulį. Žmogus matė, kad ___ gyvuliai, ___ paukščiai, ___ augalai amžinai ___ gyvena. Jam atrodė, kad viskas pasaulyje priklauso ___ nuo jo valios ar norų, o nuo kažkokios dievybės galios. Todėl senovės lietuviai tikėjo, kad šalia jų gyvena visokios dvasios, kurios neša žmonėms laimę ar ___ laimę, džiaugsmą ar ___ pasisekimą. Dievai ir dvasios ___ visada būdavo palankios žmonėms. Kartais ___ žyniai, ___ burtininkai ___ galėjo su jomis susitarti. Jie buvo _____ kiek _____ galingesni už paprastus žmones.

18. Ištaisykite linksnių vartojimo klaidas

- 1) Daug kartų į Vilnių veržėsi priešai, bet pilį niekas neįstengė paimti.
- 2) Atvykėliai negalėjo išmokyti lietuvius prekybos gudrybių.
- 3) Karalius turėjo atstovauti visą lietuvių tautą.
- 4) Laikyti karves, ožkas ir arklius senovės lietuviai dar negalėjo.

- 5) Miške jie prisirinkdavo visokias gėrybes.
- 6) Pamažu ėmė rasti tokie žmonės, kurie pradėjo mokyti kitus, kaip reikia dievus dėkoti. Atsirado žyniai, burtininkai, kriviai ir vaidilos.
- 7) Rygos miestas buvo įkurtas vokiečių pirkliais.
- 8) Giminių vadai dažnai traukdavo į karo žygius, prisiplėsdavo turta, parsivedavo belaisvius.
- 9) Kryžiuočiai pasistatė naujas pilies Baltijos jūros pakrantėje.
- 10) Mindaugas padėjo Livonijos ordiną už karaliaus karūną.
- 11) Senojo tikėjimo liekanos Lietuvoje yra užsilikusios iki šių dienų.
- 12) Vilniaus miestas paminėtas istoriniais šaltiniais 1323 metais.
- 13) Nugalėto valdovo giminės keršijo nugalėtoją.
- 14) Vilniaus miesto įkūrimas yra slepiamas amžių migla.